

Rüyada Bir Hitabe *

Cemal Kutay

Tarihçi-Yazar
1909-2006

Meâli ve hatırda kalan elfazı aynendir.

1335 senesi Eylül'ünde, dehrin hadisatının verdiği yeisle, şiddetle muztarip idim. Şu kesif zulmet içinde bir nur arıyordum. Mânen rüya olan yakazada bulamadım. Hakikaten yakaza olan rüya-yı sâdıkada bir ziya gördüm. Tafsilâtı terk ile, yalnız bana söylettirilmiş noktaları kaydedeceğim. Şöyle ki:

Bir Cuma gecesinde nevm ile âlem-i misale girdim. Biri geldi, dedi:

“Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor.”

Gittim, gördüm ki, münevver, emsalini dünyada görmediğim, Selef-i Salihinden ve a'sârin meb'uslarından her asrın meb'usları içinde bulunur bir meclis gördüm. Hicap edip kapıda durdum. Onlardan bir zat dedi ki:

“Ey felâket, helâket asrının adamı, senin de reyin var. Fikrini beyan et.”

Ayakta durup dedim:

“Sorum, cevap vereyim.”

Bediüzzaman'ı böylesine dertlendiren, kederlendiren, ümitsizlendiren 1335 (1919) senesi Eylül ayının hadise ve manzarası nedir?

Önce o günleri hatırlamak gerek...

Azim ve iradesi hayatının tasdikinde olan bu kıdemli mücadeleciiyi, hakikatlere erebilmek için geçmişin derinliklerine bir sadık rüyanın muhasebesine iten sebepleri bilmek gerek.

1335 (1919) Eylül'ünde vatanın manzarası şudur: 1914-1918 arası dört yıl dokuz cephede sürmüş Birinci Dünya Savaşından yenik ve bitik çıkmı-

* Köprü, Mart 1980, No: 36'dan iktibas edilmiştir.

Editör notu: Tahlil ettiği meselelerle 1919'dan günümüze mesajlar veren Rüyada Bir Hitabe'de ele alınan konuların fikir dünyamızda zaman zaman farklı isimler tarafından tartışılması önemlidir. Biz de bu öneme binaen Cemal Kutay'ın 1980 tarihli Mart sayısında Köprü'de yayımlanan bu yazısını kısmen iktibas ettik. Bu hem metnin o dönemde nasıl bir analize tabi tutulduğunu anlamak hem de dönemin dil ve üslup özelliklerini görmek açısından önemlidir.

O, Selanik'teki
Hürriyet
Meydanı'nda,
23 Temmuz
1908'de ülkesi
ve milleti için
nelerin hasretini
duymuşsa, milli
mücadelenin
sonuna kadar
aynı gayenin,
menfaatsiz, ama
tavizsiz emir eri
olmuştur.

sızdır. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Anlaşması ile o muhteşem Osmanlı İmparatorluğumuz tarih sahnesinden gerçekte çekilmiştir. İzmir başta, Ege'nin kıyı şeridi Yunan işgali altındadır. Güney ve Güneydoğu, İngiliz-Fransız istilasındadır. 1917 sonunda Bolşevik İhtilalini yapan Rusların gözü yine Anadolu üstündedir. İstanbul'da İngiliz, Fransız İtalyan, Yunan kuvvetleri vardır.

Saltanat ve hilafet tahtında olan Sultan 6. Mehmet Vahideddin ve İstiklal Savaşı süresince beş defa sadrazam olacak eniştesi Damat Ferit Paşa, ülkeyi yarı sömürge haline getirmiş. Mondros'un ve onu devamlı sistem haline getirecek barış anlaşması hükümlerinin asla değiştirilemeyeceği bir karşı koymanın imkansız, böylesine teşebbüsün de daha büyük felaketler getireceği inancı içindedirler.

Bu kanaatte de yalnız değildirlere. Görünürdeki bütün olaylar onlardan yanadır. 1908-1918 arasındaki iki büyük ve felaketli savaş, Balkan ve Birinci Dünya harpleri, erkek nüfusunu eritmiştir. Hazine bomboştur. Yokluklar sefalet sınırına dayanmıştır, asayiş ve huzur yoktur, dağlar eşkıya doludur. Anadolu'nun içlerine kadar sızan galipler, eldeki silah ve bütün savaş malzemesini toplamaktadır. Herkes kendi derdine düşmüştür. Asıl büyük çöküntü, ümit yoktur. Ruhlar karanlık ve keder örülüdür. Bu dekor kişi olarak Bediüzzaman, nasıl maddi-manevi şartlar içindedir?

Yeni bir devir olarak benimsenen, 1908 İkinci Meşrutiyet'inde, onun daha sonraki hayatı gereği, meslek ve meşrep olarak şahsiyetini teşkil eden ilmiye sınıfının, din ve maneviyat kadrosu içinde başkasında rastlanmayan himmet ve faaliyeti vardır: 23 Temmuz 1908'de mehd-i hürriyet beşiği denilen Selanik'te bir din adamı olarak ilk nutku o vermiştir.

Bu konuşması, hayatının çok safhasında olduğu gibi başkalarında olmayan örgü ve yapı içindedir. Rejimleri adları ile değil getirecekleri eserleri ile değerlendirmiştir. Eğer bu değişimle yaşanan zamana erişilemeyecekse, yani hasretini çektiğimiz ilim-teknik-çağ varlıklarına aslı değerlerimizi yitirmeden sahip olmayacaksak, uğruna kan dökülmüş, ümit bağlanmış, emek verilmiş gayretin iflasa mahkum olacağını açıklamıştır. Onun 1908'de koyduğu cesur teşhis, 1918'de vatanın kaderi olmuştur.

O, Selanik'teki Hürriyet Meydanı'nda, 23 Temmuz 1908'de ülkesi ve milleti için nelerin hasretini duymuşsa, milli mücadelenin sonuna kadar aynı gayenin, menfaatsiz, ama tavizsiz emir eri olmuştur.

Eski Said'in maddede ve manada terkibi, bu ilk gün verilen sözdür. Yeni Said ise, son sanılan bir devirden, tükenmemiş olma ve yeniden doğma harikasının asıl kaynağını gösterme ve ebedî yol yapma mücadelesini yapan mürşittir.

Bediüzzaman için yakaza nedir?

Cildlere sığacak hakikatleri birkaç cümle içinde hatırladıktan sonra Bediüzzaman'ı dinlemeye devam edelim:

“Şu kesif zulmet içinde bir nur arıyordum. Manen rüya olan yakazada bulamadım. Hakikaten yakaza olan rüya-yı sadıkada bir ziya gördüm.”

Geliniz açıklamaya çalışalım... Çizmeye çalıştığımız vatanın tablosunu

kesif zulmet olarak vasıtalandırıyor ve bir NUR arıyor o karanlıklar için- den... Malumdur ki, Arapça olan 'yakaza'nın iki manası var dilimizde: Birincisi, uyanıklık. İkincisi, şuuru ayakta tutan, hafıza ve hassasiyeti azamî haddinde tutma hâli. Yani, maddi-manevi varlığı (potansiyeli) teksif (konsantrasyon) hâli...

Bediüzzaman'a göre bu hâl, ancak 'sadık rüya' hâli ile mümkündür.

Edirne Şeyhi Neşati'ye:

"Etdik o kadar ref-i teayün ki Neşati

Ayine-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız" dedirten vecd hâli, Bediüzzaman'a o kesif zulmet içinde aradığı NUR'u bulma kapısı açıyor. Çünkü Onda maneviyat erlerinin mübarek verasetinin temamiyeti vardır.

Âlem-i misalde bir Cuma gecesi

Ve bir Cuma gecesinde nevm ile âlem-i misale giriyor. Kendisini dinleyelim:

"Biri geldi dedi ki:

-Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor.

Gittim, gördüm ki; münevver, emsalini dünyada görmediğim, selef-i salihînden ve asarın mebuslarından her asrın mebusları içinde bulunur bir meclis gördüm."

Açıklamaya çalışalım... Tasavvufu Hasan Basri'den 'Enel Hak' şehidine kadar safha safha, derinden bilen ve Allah'a teveccühün ruhî ve samedanî safiyetinin mutlak şartına sahip Bediüzzaman için sadık rüya, ancak âlem-i misalin tecellisidir ve fânîlerin binbir dünyevî sebeple konuşamadıkları, göremedikleri hakikatler, aklın ve safiyetin terkibi olan âlem-i misaldir. Ona da kafayı ve gönü gayeye teksifle gidilir. Bu, elbette ki, mertebedir. Fakat Said Nursî'nin böylesine imkân, dinî salabetinin, imân safiyetinin, irfan seviyensin hakkıdır.

O da, vatan ve milletin içinde olduğu şartları olduğunca kaderi için bu yolu tercih eder, âlem-i misale girer. Birisi ona gelir: "Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor." der.

Mukadderat-ı İslâm... Yani İslâm'ın alinyazısı... Kaderi... Geleceği...

Bediüzzaman'ı hayatı boyu ardından koşturduğu büyük davası... Yirmiüç yaşında* iken Sultan Hamid'in karşısına dikilip: "Yıldız Sarayı yerine devrin medresesini (üniversitesi) yap!.." dedirten, siyaset meydanlarında nutuk verdiren, elinde silah cephelerde dövüşürten (...) Dâr-ül Hikmet-il İslâmiye¹ de hizmet ettiren, ve, nihayet, bin-bir çile bedeli ömrünü vakfettiği büyük davası... Aydınlık, huzurlu, mutlu olması tek gayesi olan İslâmın kaderi...

* Editör notu: Bediüzzaman'ın İstanbul'a geldiği yaş 29'dur.

1. Dâr-ül Hikmet-il İslâmiye, İslâmî hakikatleri aslı kıymetleri içinde izah, değışen zamanın şartlarına göre değerlendirmeye, yanlış hüküm ve iddiaları düzeltme, lüzumlu mevzularda açıklamalarda bulunma, bâkir sahalarda ilmi tetkikler, dinî neşriyatı doğruluğu temin bahsinde irşad ve yardım, nesillerin İslâm tefekkür ve felsefesi üzerinde yetiştirilmesine hizmet gayesiyle ve müstakil bir akademi hüviyeti içinde çalışmak ümid ve gayesiyle 26 Ağustos 1918'de kuruldu. Azaları devrin tanınmış din bilginleri idiler. Bediüzzaman esaretten dönuşünden sonra, Harbiye Nâzırı Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın arzusu ile Dâr-ül Hikmet'de vazife aldı.

*Arapça olan
'yakaza'nın
iki manası
var dilinizde:
Birincisi,
uyanıklık. İkincisi,
şuuru ayakta
tutan, hafıza ve
hassasiyeti azamî
haddinde tutma
hâli. Yani, maddi-
manevi varlığı
(potansiyeli) teksif
(konsantrasyon)
hâli...*

Bediüzzaman'ın
sadık rüyasında,
İslâm'ın geleceği
üzerinde
toplandığı
kendisine haber
verilen, haşmetli
meclisteki
şahsiyetler,
arkalarında
böylesine izler
bırakılmış
kişiler...

Bediüzzaman'a göre mukadderat-ı İslâmiye'yi ele alacak bir meclis, elbette ki <muhteşem=heybetli, çok büyük> olacaktır.

Bediüzzaman görür ki, orada, geçmiş devirlerin seçkin kişileri yaşadıkları zamana göre sıralanmışlar, yerlerini almışlardır.

Kendi tabiriyle selef-i salihin ve asarın meb'uslarından neyi anlatmak istiyor Bediüzzaman?

Lügatlerin itikadlı, dindar, dini emirlerle uyan, faziletli olarak tanımladıkları Salih kişiler içinde, geçmiş asırlarda yer alanlar, tarihi iyi bilen Bedüzzaman için malum kişilerdir: Onlar yaşadıkları devirlere göre yer almışlar o muhteşem Meclis'te... mebus diyor onlara Said Nursî... Lügatlerde bu Arapça kelimenin sıralanan anlamlarını başlıca dört bölümde toplamak mümkün: 1) Gönderilen, gönderilmiş. 2) Peygamber olarak gönderilmiş. 3) Halk tarafından seçilmiş, milletvekili. 4) Öldükten sonra diriltilmiş olan.

Bediüzzaman'ın sadık rüyasında, İslâm'ın geleceği üzerinde toplandığı kendisine haber verilen, haşmetli meclisteki şahsiyetler, arkalarında böylesine izler bırakılmış kişiler...

Ey acılar ve yok oluş asrının adamı!

O muhteşem meclise giren Bediüzzaman hicab edib, kapıda duru, ihtişamlı meclisin azalarından bir zat ona der ki:

Ey felâket, helâket asrının adamı... Senin de re'yin var, fikrini beyan et!..

Açıklamalarımızda devam edelim: Kendisi, İslâm'ın geleceği üzerinde fikir ve karar sahibi oldukları hayatlarının tasdikinde olan bu bedenleri bir toprak, fakat ruhları vatan afakında kıymet şahsiyetler, kendisini çağırma-ya layık buldukları halde Bediüzzaman, içeri girmemiş, kapıda durmuştur. Gerçekten de bu tevazu, onun bütün hayatında başlıca vasıfları arasındadır.

Neden kendisine <felâket=büyük acıya sebep olan âfet, belâ,musibet> ve <helâket=bitme, mahvolma, yok olma> asrının adamı olarak hitab ediyorlar?

Çünkü o muhteşem mecliste olanlar, İslâm'ın ihtişam devrini yaşamış, ve son dini, bu hakkı olan yükseklikte tutabilmek için emek ve himmet harcamış mübarek kişilerdir; onlar, bıraktıkları ile miladî yirminci yüzyıl, hicrî onüçüncü yüzyılın mukayesesini yapıyorlar.

Ne olmuştur Mehmed Akif'in güzelim tabiriyle sadr-ı İslâm'a?

Bediüzzaman'a göre İslâm'ın aydın ve mutlu devri, necip Türk milletinin emanetindedir: Eğer bir gün İslâm dünyası, bir anadan bir babadan doğmuşçasına tek vücut olacaksa, mes'ud netice, Müslüman milletimizin rehberliği ile hakikatleşecektir. Ama on üçüncü hicrî asrın bilhassa ikinci yarısı, o imanı bütün Mehmed Akif'e bile:

İslâmı elinden tutacak kaldıracak yok,

Nâ hak yere feryad ediyor: Âcize hak yok!

Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâbi?

Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlâhi!

şekvasını mısralaştıracak kadar Türk vatani için derdler, musibetler ve felâketler içinde geçmiştir ve Said Nursî, birçok başkaları gibi, bu ızdırab yolunun kenarında değil, içinde ve önündedir. Bu sebeble de vatanının saadetlerinin olduğunca felâketlerinin de muhtevası üzerinde muhatap-

dır. İnanıyorum ki, 1919'da İslâm'ın mukadderatında vatanın muhasebesinin yapıldığı, âlem-i misalde yer alanlar, 1980'de, bugünün Müslüman Türkiyesi'nin temel meselelerini kucaklamışlardır.

Bir büyük boğuşmanın muhasebesi...

Bediüzzaman "Fikrini beyan et..." diyenlere:

Sorun, cevab vereyim... der. Biri der ki:

Bu mağlubiyette netice olacak? Galibiyette ne olurdu?

Mevzu, Birinci Dünya Harbi'dir. Dünyanın iki bölüm halinde dört yıl kapıştığı kanlı sahne...

Ve biz, müttefiklerimiz Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan'la beraber yenilmişizdir.

Bir çokları bu mağlubiyeti milletimiz için son saymışlardır: Sadece düşmanlarımız mı? Hayır!... İçimdekilerden karar mevkiinde olanların çoğu... Said Nursî, zafere kadar böyle düşünenlerin karşısında idi. Nitekim daha 1922'de değil, 1919'da, en kara günlerde bu kanaatını imanında-irfanında-vicdanında taşımıştır. Önce, verdiği cevabı dinleyelim:

Musibet, şerr-i mahz olmadığı için, bazen saadet de felâket olduğu gibi, felâketten dahi saadet çıkar. Eskiden beri ilây-ı kelimetullah ve bekây-ı istiklâliyeti İslâm için, farz-ı kifaye-i cihadı deruhte ile kendini yekvücut olan âlem-i İslâma fedaya vazifedar ve hilafete bayraktar görmüş olan bu devlet-i İslâmiyenin felâketi, âlem-i İslâmın saadet-i müstakbelesi ile telafi edilecektir.

Zira şu musibet, mâye-i hayatımız ve âb-ı hayatımız olan uhuvvet-i İslâmiyenin inkişaf ve ihtizazını harikulade ta'cil etti. Biz incinirken âlem-i İslâm ağlıyor. Avrupa ziyade incitse bağıracaktır. Şayet ölsek, yirmi öleceğiz, üçyüz dirileceğiz. Harikalar asrındayız. İki-üç sene mevttten sonra meydanda dirilenler var. Biz bu mağlubiyetle bir saadet-i âcile-i muvakkata kaybettik. Fakat bir saadet-i âcile-i müstemirre bizi bekliyor. Pek cüz'î ve mütehavvil ve mahdud olan hâli, geniş istikbal ile mübadele eden kazanır.

Mevlânâ Celâleddin gibi...

Said Nursî burada, bir bakıma, Mevlâna Celâleddin gibi düşünüyor: "Tiryak acıdır. Ama kaç derde şifadır, bilir misiniz?" sorulmasını soran Mevlâna, nasıl bir tıp gerçeğini kucaklıyorsa, Bediüzzaman da, bir siyaset tecellisinin altındaki bakir hakikati, o kapkara ümitsizlik günlerinde milletine ışık olarak gösteriyor milli mücadelede bu imanın ihsanı değil midir?

Eğer o kara günlerde milletimizin, haysiyetli, istiklaline sahip şerefli manevisine layık bir devlete sahip olacağı ümidini, iki elin parmakları arasına sığacak kadar az kişi benimseyebilmiş ise, Bediüzzaman bunlardan birisidir... Sayısız siyasî-manevî-idarî hatta ahlâkî hataların yıkıldığı o muhteşem imparatorluğun çöküş sebeplerinin milletin vicdanında kefaret halinde büyük bir uyanışa yol açanlar, erkek nüfusu erimiş, ülkesi işgal edilmiş, silahları elinden alınmış, hazinesi bomboş, üstelik bu kara kaderin değişmezliğine inanmış karar ve makam sahipleri kadrosu önünde, milletin şuurunu "hak ve hayrı daima Allah'ın himayesinde" olduğu hakikat ateşiyle uyandıranlar kimler olmuştur?

Biz bu mağlubiyetle bir saadet-i âcile-i muvakkata kaybettik. Fakat bir saadet-i âcile-i müstemirre bizi bekliyor.

Cevap verelim: Anadolu'nun manevî-millî terkinin öz temsilcisi mübarek din adamları

Burada bir başka rahmetlinin Malta Adası'na sürülmesine sebep olan cesur yazısı içinde, Bediüzzaman ile nasıl gönül ve kafa birliği içinde olduğunun misalini vereceğim: Said Nursî kadar Osmanlı milliyetçisi olan Süleyman Nafiz.

Fransız generali Franşe Desperey, 8 Şubat 1919 Cumartesi günü, bir operet artisti eda ve dekoru içinde, işgal edilmiş İstanbul'a girmişti. Yani Bediüzzaman'ın rüya'sı tarihi olan Eylül 1919'dan 8 ay önce... Zaten Said Nursî'ye o ortadaki karanlıklar içinden geleceğin nurunu arttıran ruhi ve hatta tarihi sebep bu felaketler değil miydi?

İşte, Bediüzzaman kadar kalbi ve haysiyeti yaralı bir başka büyük Osmanlı, Süleyman Nafiz, baş yazarı olduğu Hadisat Gazetesi'ni 11 Şubat 1919 pazartesi günü sayısında KARA BİR GÜN başlıklı bir yazı, hayır, yazı değil, küstah, şımarık, seviyesiz Fransız generali ile vefasız ve nankör Rum-Ermeni-Yahudi ve ötekilerin suratına tarihin tokadını vurdu. El yazılı metnini sunduğum bu yazısında Süleyman Nafiz Bediüzzaman ile kol kola gönül gönüle idi.

Kara bir gün

"Fransız generalinin şehrimize vurduğu münasebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icra olunan nümayiş Türk'ün ve İslâm'ın kalbinde müebbeden kanayacak bir ceriha açtı. Aradan asırlar geçse ve bugünkü hüznün ve idbarımız şevk-ü ikbale münkabil olsa, gene bu acıyı hissedecek ve bu hüzn-ü teessürü evlad ve ahvadımıza da nesilden nesile ağlayacak bir miras terk edeceğiz.

Almanya orduları 1871 senesinde Paris'e dahil olarak büyük Napolyon'un neşide-i mütehaccire-i muzafferiyatı olan tak-ı zafer altından geçerken bile Fransızlar bizim kadar hakaret görmemişti, ve bizim dün sabah saat dokuzdan on bire kadar hissettiğimiz ye'sü ababı duymamıştı. Çünkü yalnız Hıristiyanlar değil Yahudi Fransızlarla Cezayirli Müslümanlar matem-i milliye karşısında aynı telehhüf ve hicab ile ağlamış ve kızarmışlardı.

Bizse, mevcudiyet-i milliye ve insaniyelerini bizim uluvvücenabımıza medyun olan bir kısım halkın hay-ı huy-u şematetiyle matem-i muazzezimize en acı hakaretlerin birer tokat şeklinde atıldığını gördük. Müstehak olmasaydık bu felakete duçar olmazdık. Her kavmin sahaif-i hayatında birçok ikbal ve idbar sahifeleri vardır. Fransa Kralı birinci Fransuva'yı Şarlken'in mahbesinden kurtarmış ve koca Viyana şehrini kerrat ile sarmış bir ümetin defter-i mukadderatında böyle bir satır-ı elimde mestur imiş...

Her hal mütehavvildir. Arapların güzel bir atasözü vardır: "Usbur feined-dehre la yasbir derler..."

Süleyman Nazif'in güzel bir Arap atasözü olarak vasıflandırdığı hakikatın manası şuydu: "Sen sabret! Dünya sabretmez." Yani hadiseler birbirini kovalar, hak yerini bulur...

Birinci Dünya Harbi içinde Osmanlılığın terkinin içinde Müslüman Türk milletine karşı gösterilmiş vefasızlık tecellilerinde İslâm camiasından kaynaklanmış olanlarda vardı: Fakat Bediüzzaman ve Süleyman Na-

zif gibi hadiselerin muhtevasını bilen İslâm Birliğini yıkmak için asırlardır inat, ısrar, kin, garaz yanında maddi imkan ve hatta teknikle cihazlı Haçlı emekleri'nin satıhta olduğuna, bu yüce kaynağı kurutamayacağına kani idiler: Nitekim Said Nursî'nin o kara günler'de milletimizin mağlubiyeti önünde "âlem- i İslâmın ağlaması, bağırması..." teşhisi "Harikalar meydana getireceğiz." müjdesi nedir? Bu zat 1919 Eylül'ünde, 1922 Eylül'ünü, yani, düşmanın vatanın harim-i ismetinde boğulduğunu görmüş, müjdelemiştir. Bu arada sadece Arapça'ya değil Farsça'ya da hakimiyetinin edebiyatta az rastlanan teşbih intibakı kudreti ile saadet-i acile yani günlerin içinde sıkışabilecek mutluluğu kaybettiğimizi, fakat devamlı ve zamana hakim saadet-i acileyi teminat altına aldığımızı haykırıyor: Türk istiklal Mücadelesinin bütün dünya yüzünde Millî Kurtuluşlar Devrini açacağı bundan daha güzel hangi fikir veya adamımız, hangi politikacı veya devlet şahsiyetimiz böylesine felsefe ve tarih potasında ifade etmiştir, edebilmiştir?

Bediüzzaman'ın medeniyet anlayışı

O, asırların seçkinlerinin bulunduğu rüya meclisi'nde, Said Nursî'nin, "Kara günleri akgünler kovalayacak, çünkü kendi gaflet ve yanlış teşhislerimizden meydana gelen zulmet bizi hakikatlere yöneltecek, kurtulacağız" ümidi karşısında, bu ümidin nasıl gerçekleşeceğini izah etmesini isterler. Kavrayamayanlar O'na: 'izah et!' derler.

Bediüzzaman'ın bundan sonraki izahının bünyesinde medeniyeti nasıl anladığının öylesine veciz, aydınlık yapılı, aynı nisbette doğru teşhisi vardır ki, Mehmet Akif'in milletimizin bu günde yüreğinde ve vicdanında duyarak söylediği İstiklal Marşı'ndaki medeniyet tuzağındaki mısraları, Said Nursî'nin Eylül 1919 Cuma gecesi tespitinin aynıdır. Ellerindeki laboratuvar ve teknik üstünlüğü ile dünyayı esir etme ve manevî yapısından mahrum bırakarak robot haline getirme çabasını kuduz bir köpeğin ulumasına benzeterek;

"Ulusun... Korkma, nasıl böyle bir imanı boğar,

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar"

seslenişini Said Nursî, Japonya'daki medenileşme'yi ne anelerini, ne alfabelerini, hatta ne de yerli kıyafetlerini feda etmeden nasıl tatbik ettiklerini anlatan ve aziz muhibbim dediği Abdürreşit İbrahim ile aynı çerçeveden görerek: "İnşallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile medeniyetin mehasini (yani güzellikleri) galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umumiyi (genel barışı) tamin edecek." diyor. Görülüyor ki Bediüzzaman'a göre medeniyetin bir güzel tarafı var ki; insanlığın müşterek emek ve himmetinin nimeti icadları, keşifleri, buluşları temsil ediyor. İyi ve derinlemesine tarih bilen Said Nursî, bu keşifler, icadlar, buluşlar bahsinde İslâm dünyasının öncülük ettiğini, her sahada İslâm Medeniyetinin ilk ışıkları yaktığının idraki içindedir. Onu, Batı'nın bir sömürü ve egemenlik sultası olarak kullanmasının karşısındadır. Daha 1908'de Selanik'te ilk meşrutiyet nutkunda uçak, demiryolu, fabrika, makine gibi bugünkü teknolojinin nimetlerinden söz etmiş, bunları getiremeyeceksek Sultan Hamid'in ne kabahati var? Ona tek müstebit diyoruz, eğer hem vatanı asrın nimetlerinden mahrum bırakır, hem de bu tecrübeli adamı tahtından edersek ül-

Türk istiklal Mücadelesinin bütün dünyaya yüzünde Millî Kurtuluşlar Devrini açacağı bundan daha güzel hangi fikir veya adamımız, hangi politikacı veya devlet şahsiyetimiz böylesine felsefe ve tarih potasında ifade etmiştir, edebilmiştir? İyi ve derinlemesine tarih bilen Said Nursî, bu keşifler, icadlar, buluşlar bahsinde İslâm dünyasının öncülük ettiğini, her sahada İslâm Medeniyetinin ilk ışıkları yaktığının idraki içindedir.

*Avrupa
medeniyeti
kuvveti kendi
menfaati için
tecavüz mesnedi
yapar, İslâm'da ise
kuvvet, haksızlığa
karşı muvazene
unsurudur.*

kede yüzler, binlerce Sultan Hamid'e müsvedde bile olamayacak aşağı sınıf müstebit türer demiştir ve nitekim olmuştur da. Bediüzzaman'ın medeniyetin güzelliği dediği teknolojik nimetler yanında kötülüğü dediği, kişinin ruhundaki iman nasibini alıp götürmesi, onu maddeci şekil yapmasıdır. Bu kalpsiz yaratık zalimdir, hodbîndir, saldırgandır, elindeki kendinden gayrı insanlar için tehdit, tedhiş, tedmir vasıtası olarak kullanır, haysiyet ve istiklâlleri onunla yıkar. Kendinden ve kendi gibi düşünenlerden gayrı insan kitlelerini bu teknik ve laboratuvar nasiplerinden mahrum bırakmak için elinden geleni yapar. En çok İslâm dünyasının düşmanıdır. Bugün sahip olduğunun ilk yolunu İslâm medeniyeti açtığı için. Bu aşağılık duygusunu Batı hiçbir zaman unutmadı, hatta affetmedi.

İslâm şeriatının reddettiği medeniyet

Bediüzzaman'ın o muhteşem meclisteki seçkin kişilere, eğer Birinci Dünya Harbinde galib gelse idik, medeniyetin bu tarafının farkında olmayarak Asya'da himâyesini üzerimize alacaktık acı hükmü üzerine sordukları bir sual vardır: "Neden şeriat şu medeniyeti reddeder?"

Bediüzzaman'ın 1919'da verdiği cevap, 1980 İslâm dünyasının duyması, benimsemesi kalb, vicdan, iman ve irfanında derinden duyması şart kuruluş çağrısıdır. Çünkü Bediüzzaman medeniyetin teknik ve laboratuvarını ve onu terkib eden ilim potasını alacaksanız, som maddecilik, mukaddesat inkarcılığını ve insanın hayvanlaşmasını reddeceksiniz demiştir.

Ve İslâm şeriatının bu insanı insan olarak bırakma şartını şu beş esasta topladığını açıklamıştır:

Avrupa medeniyeti kuvveti kendi menfaati için tecavüz mesnedi yapar, İslâm'da ise kuvvet, haksızlığa karşı muvazene unsurudur.

Avrupa medeniyet anlayışında maddenin hakimiyeti vardır, İslâm'da madde ve mana muvazenesi esastır ve ferdî cazibenin ilhamı manevî menbaın zerreleridir. Garb ise şekilde ve muhtevada ruhî bünyeyi ve onun bütün tecellilerini reddeder. İslâm'da saadet bütün millet ve ümmetlerindir. Hıristiyan ve Musevî ideolojisinde ise, hükümetlerde olduğu kadar din kadrolarında imtiyazlar vardır. Onlarda sınıfçılık vardır ve beşerî oluş olarak iddia ettikleri Sosyalizm dahi esasında sınıf hareketidir. İslâm'da ise sınıfi reddeden cemaatçilik anlayışı mevcuttur.

Güç inanılır bir ileri görüştür ki, bugünkülerin tüketim ekonomisi dedikleri çıkmazı Bediüzzaman 1919'da o meclis-i muhteşemdekilere aynen şu cümlelerle açıklar: "Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir." Ve bu ibretli teşhisini şöylece açılar: "Emekler ve kazançlar masrafâ kâfi gelmediğinden, hileye, harama sevk etmekte ahlâkın esasını şu sebeple de ifsad etmektedir. Cemiyet zengin, ama ferd ferd insanlar fakirdir. İlkçağın bütün müddetince ortaya koyamadığı vahşeti, bu medeniyet bir defada kusmuştur."

Mutlak hakikat olarak diyeceğim ki ne kendisinden önce ne kendisinden sonra hiçbir İslâm mütefekkeri, Hıristiyanlık fikrinden kaynaklanan Garb medeniyetini, Bediüzzaman gibi eski Yunan ve Roma'nın tahakküm hamuruna bağlamıştır. Said Nursî'ye yarı cehalet, yarı yobazlık, hele hele dargörürlük gibi iftiraları atanlar, aşağıda açıklamaya çalışacağım haki-

katler önünde, ilmin ve kavrayış kudretinin karşısında utanmalı ve bu toprakların yetiştirdiği bu aziz mürşidin ruhundan af dilemelidirler; böylesine ruh ve ahlâk asaletine sahip iseler. Ama ne peşin hükmün, ne erişilememiş mertebeler hasedinin, ne hicab ne kefarete duyugusu vardır; kızılmaz, teessüf edilir ve acınır.

Avrupanın som madde medeniyetinin öz ilham ve terkiib kaynağı için bakınız, Said Nursî , o gelmiş geçmiş büyük insanların olduğu mecliste, ayne ne diyor: “Âlem-i İslâmın şu medeniyete karşı istinkafı ve soğuk davranması ve kabulde ıztırabı cay-ı dikkattir. Zira istiğna ve istiklalîyet hasasıyla mümtaz olan şeriatteki İlahî hidayet, Roma felsefesinin dehasıyla aşılınmaz, imtizaç etmez, bel’ olunmaz, tâbi olunmaz.

Bir asırda te’vem olarak neşet eden eski Roma ve Yunan iki dehaları, su ve yağ gibi mürur-u asar ve medeniyet ve Hıristiyanlığın temzicine çalıştığı halde yine istiklâllerini muhafaza, âdeta tenasuhla o iki ruh şimdi başka şekillerde yaşıyorlar. Onlar te’vem ve esbab-ı temzic varken imtizaç olunmazsa, şeriatın ruhu olan nur-u hidayet, o muzlim medeniyetin esası olan Roma dehâsıyla hiçbir vakit mezc olunmaz, bel’ olunmaz.

Açıklamaya çalışalım:

Görünürde İslâm dünyasının bu Avrupa medeniyetini hemencecik kucaklaması gerekirdi. Çünkü Ortaçağ karanlığını kapatan kudret İslâmlık idi; Hıristiyanlık, Roma ve Yunan medeniyetlerinin bir bakıma varisi oldu, o iki ruhu kendi bünyesinde şimdi yaşıyor, fakat görünürdeki huzur ve rahat yaşama örgüsü, İslâmı cezb edemedi, çünkü İslâm şeriatının öz yapısı olan adalet, hakk, fazilet, eşitlik, gayrının varlığına saygı, ruh ve mana temeli, ahlâk, vefa, kadirbilirlik, dünyanın ebedî ve sermedi bir intikalin geçidi olma hakikati idraki içinde, Avrupa medeniyetinin cazibesi zayıf ve çaresiz kaldı. İslâm; teknik ve laboratuvarın şartlığı ve mecburiyetini kavrama şuruyla, aslında kendisinin olan müsbet ilimleri, kendi manevî potasında, kendisine has terkiibi kucaklama hasreti içinde idi, bugün onun yolunu arıyor. Bir gün bulunacak ve bu himmetten çağın İslâm medeniyeti doğacak.

İslâm şeriatının kabul ettiği medeniyet

O muhteşem mecliste olanlar, Bediüzzaman’ın bu açıklaması üzerine sorarlar: “Şeriat-ı garradaki medeniyet nasıldır?” verdiği cevabı önce kendi metni olarak alalım, sonra açıklamasına gayret edelim:

“Şeriat-ı Ahmediyenin (asm) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise ki; medeniyet-i haziranın inkişâından inkişâf edecektir. Onun menfi esasları yerine müsbet esaslar vaz’eder.”

Şunu demek istiyor; İslâm dünyası, hıristiyan ve Musevî müşterek emeginin teknoloji tabiri ile ifadelenen madde varlığını alacak, onu kendi tefekkürce manevî kıstasları içinde bir yeni inşa’nun hammaddesi yapacaktır. Son yüzyıl Osmanlı mütefekkirleri içinde Avrupa medeniyetinin orduda silah, toprakta makine, bedende ilaç, yaşamanın her sahasında tekniğin nasibini kucaklama hasreti istisnasızdır. Hepsi alalım demişlerdir. Kimisi için bu medeniyet bölünmezlik taşıyor: Tevfik Fikret Amerika’ya gönderdiği ve önce Hıristiyan olan, sonra Protestan papazlığının ileri mertebesi ile gözlerini

*Said Nursî’ye
yarı cehalet, yarı
yobazlık, hele hele
dargörüştülük
gibi iftiraları
atanlar, aşağıda
açıklamaya
çalışacağım
hakikatler önünde,
ilmin ve kavrayış
kudretinin
karşısında
utanmalı ve
bu toprakların
yetiştirdiği bu
aziz mürşidin
ruhundan af
dilemelidirler.*

Açıklamaları
o muhteşem
meclistekileri
tatmin ediyor ki:
"Ümitvar olunuz,
şu istikbal
inkılabı içinde
en yüksek gör
sada İslâmiyet'in
olacaktır."
diyorlar.

hayata kapayan oğlu Haluk'a:

"Müşak-ı feyz-i nur olan ati-i milletin,
Meçhul elektrikçisi, aktar-ı fikretin,
Yüklen getir ne varsa biraz meskenet figen
Bir parça ruhu, benliği, idraki besleyen
Esmar-ı bünye-i hizini" diyordu. Haluk önce İngiltere'ye oradan bu me-

deniyetin en göz kamaştırıcı ülkesi Amerika'ya gitti, babasının hasretini dindirecek laboratuvar iklimlerinin hepsine önce o sahip oldu, ama bugünkü binlerce benzeri gibi vatanına o medeniyetin nurunu getirmedi, zavallı bir pervane misali o ışığın hammaddesi oldu, eridi gitti. Dinini de milliyetini de yitirerek.

Neden?

Çünkü Avrupa medeniyetinden neyi alacağını bilmiyordu. Özyapısı, bu alış kendisine teknolojinin basamağı sayacak kifâyet içinde değildi. Babası ona: "Ey yarının, İnkılap ordusunda çarpışacak Kahraman öğren işte: Kuvvet = Hak" demişti; bu sert, acımasız, kalpsiz gerçeği değişmez kader olarak öğretmişti. Oysaki İslâmiyet, Bediüzzaman'ın o muhteşem meclisteki geçmiş İslâm ulularına dediği gibi, kuvvete bedel Hak'kı gösteriyor:

Menfaat yerine fazilet,

Cidal yerine uhuvvet (yani saldırganlık yerine kardeşlik),

Heva yerine Hüda (yani nefse, şehvete, eyyam zevkleri yerine, İlâhî kaidelerin terkip ettiği hayat düzeni. Unsuriyet yerine, dinî, vatani sınıfı birlik...)

Said Nursî'nin o muhteşem meclisteki izahlarının bu son hükmünü, Mehmet Akif şürleştirecekti:

Müslümanlıkta anasır mı olurmuş, ne gezer,

Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber.

En büyük düşmanıdır Rub-u Nebi tefrikanın,

Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın...

Bediüzzaman şöyle diyor:

"Zira düşmanın düşmanı, düşman kaldıkça dosttur; nasıl ki düşmanın dostu, dost kaldıkça düşmandır; Şark husumeti İslâm inkişafını boğuyordu. Zail oldu ve olmalı... Garb husumeti, İslâm'ın ittihadına, uhuvvetin inkişafına en müessir sebeptir. Bâki kalmalı..."

1919'da Bediüzzaman'ın koyduğu hüküm; bakir ve ele alınmamış olduğu yerde duruyor. Eğer ilk yılını idrak ettiğimiz onbeşinci hicri asır, İslâm'ın cihad ufkunda, Asr-ı Saadet'e layık haşmetle doğacaksa, tek yol, daha 1919'larda, İslâm için o kara günlerde, bir Asr-ı Saadet olan Bediüzzaman'ın göstermekle kalmayarak ilk adımlarını attığı ve Risale-i Nurlarla sonuna kadar aydınlattığı yoldur...

Bir Kur'an hükmünün ümit nuru ihsan ettiği fani...

Tarihi iyi bilen, Said Nursî, siyasi hadiselerin aldığı geçici istikametler ne olursa olsun, garbın İslâmiyet üzerindeki menfi hükmünün ebediliğinin

idraki içindedir. Açıklamaları o muhteşem meclistikeleri tatmin ediyor ki:
“Ümitvar olunuz, şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada İslâmiyet’in olacaktır.” diyorlar.

Çünkü Bediüzzaman bütün hayatında Kur’ân-i Kerîm’in şu ebedî ve ezelî müjdesinin zırhına bürünmüştür: “Ye’se kapılmayınız, nevmid olmayınız, inanyorsanız muhakkak başaracaksınız.” (Al-i İmran)

İçlerinden birisi, bu kadar musibete neden uğradıklarını soruyor. Said Nursî, İslâmiyetin rükünlerinin ihmalini sebep gösteriyor. Salat, savm, sekat gibi... Her biri maddî-manevî sayısız fazilet ve hayrı temsil eden kulluk vazifelerinin ihmalinin, ruh ve bedendeki çukurlarının, son harbde, nüfusun beşte birini gazi ve şehit olarak alıp, o ihmalin bedelini aldığını söylüyor. Ve bakınız, o keder yıllarını ne güzel teselli cümlesinin hükmüne bağlıyor:
“Müşterek musibet, mazi günahını sildi...”

